

Djurhälsovård – Ren 2018

Bakgrund

Året 2018 anses av många renägare vara ett av de historiskt svåraste åren vad gäller renens bete. Klimatförändringarna medförde stora temperaturväxlingar och isbildning försvårade för renen att kunna gräva fram renlaven under snön. Under 2018 var även snödjupet extremt, på sina ställen 1,5 meter, vilket ytterligare försvårade för renen att kunna gräva. Även sommaren 2018 innebar dåligt bete pga. torra och avsaknad av snöfläckar på fjället. Renen behöver dessa snöfläckar för att komma ifrån insekter och för att kunna vila och idissla i fred. Hösten blev däremot optimal när det gäller betet. Massor av regn kom som gav rikligt med svamp. Renen älskar svamp och den bidrar mycket till att renen kan bygga upp energireserver inför vintern.

I Sverige finns inga vildrenar utan alla renar har en renägare som ingår i någon av Sveriges 51 samebyar, fördelade på halva Sveriges yta. Renen är ett livsmedelsproducerande djur med en vinterpopulation på ca 250 000 renar efter höst- och vinterslakt av ca 50 000 djur per år. För att kunna säkerställa säkra livsmedel och övervaka smittsamma allvarliga infektionssjukdomar behövs veterinär kompetens på renens sjukdomar. Det veterinära engagemanget är också nödvändigt ur ett välfärdsperspektiv för renen samt för branschens hållbarhet, då ohälsa kan innebära stora förluster.

Veterinärutbildningen saknar idag utbildning i renens hälsa och sjukdomar och många veterinärer anser sig därför ha begränsade möjligheter att utföra ett bra jobb vid ett sjukbesök. Hälsokontroll av ren har med hjälp av ett årligt statligt anslag funnits på Gård & Djurhälsan sedan 2011. Hälsokontrollen av ren erbjuder renägare och veterinärer en kostnadsfri telefonrådgivning året om. Vid enstaka allvarliga sjukdomsutbrott erbjuds även besök på plats med undersökning av sjuka renar, obduktion av döda renar och en allmän genomgång av foder, skötselrutiner och utformning av hägn. Hälsokontrollen samarbetar nära med Svenska Samernas Riksförbund (SSR). Det finns även ett nära samarbete med Statens Veterinärmedicinska Anstalt (SVA) och Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU). Därutöver deltar hälsokontrollen som föredragare/deltagare på möten, konferenser och i forskningsprojekt.

Infektionssjukdomar hos ren

Renen är anpassad för att leva på naturbete och drabbas då sällan av smittsamma sjukdomar. Om man däremot tränger ihop många djur på en liten yta i ett hägn där

djuren delar på krubbor med foder, blir risken för olika infektionssjukdomar stor. De senaste åren har hälsokontrollen för ren bl.a. påvisat utbrott av tre, för renen, allvarliga infektionssjukdomar; munvårtsjuka (Orf), nekrobacillos och allvarliga ögoninflammationer. Många av de allvarliga infektioner som ren drabbas av är lokaliserade till munhåla och ögon.

Munvårtsjuka orsakas av ett virus som heter parapoxvirus. Renen får stora vårtor på läpparna och i munhålan, vårtorna kan utvecklas till skorpiga sår som infekteras ytterligare av olika bakterier och ger stor smärta när renen ska äta. Sjukdomen är känd bland renar i Finland och dödligheten där har vid utbrott varit stor. Ett utbrott av munvårtsjuka bland renar 2016 är det första utbrottet av sjukdomen som har rapporterats i Sverige. Vid samma utbrott observerades även flera renar med infektion av en Nekrobacillos i munhålan. Munvårtsjuka är även vanligt hos får, vilket innebär att man ska undvika att ha renar tillsammans med får. Under 2018 har ett flertal utbrott hos renar med vårtor/skador i munnen observerats, vilka sannolikt har varit orsakade av parapoxvirus.

Nekrobacillos orsakas av en bakterie som dödar vävnaden den infekterat. Infektionen orsakar stor skada och smärta i munhålan och innebär oftast att renen avlivs, både för att prognosen är dålig och för att minska risken för lidande och smittspridning till andra renar. Dödsorsaken är ofta att infektionen omöjliggör födointag eller att infektionen har spritt sig i kroppen. För att bakterien ska få fäste och orsaka skada krävs det att någon form av skada finns i slemhinnan. Denna skada kan tex vara orsakad av mekanisk nötning från foder eller skador från foderinpackningar mellan tänder eller vassa tandkanter mot kindslemhinnan. Många gånger kan infektion med munvårtevirus bana väg för nekrobacillos. Under 2018 observerades att både munvårtsjuka och nekrobacillos förekom i samma sjukdomsutbrott.

En annan allvarlig infektionssjukdom är elaka ögoninflammationer som årligen drabbar renar i de flesta områden. Vissa år har stora utbrott observerats och sjukdomen orsakat stort lidande. Vid flera tillfällen har ett herpesvirus identifierats som den sannolika orsaken till problemet. Vid andra tillfällen har man inte hittat detta herpesvirus och 2017 blev ett genombrottsår eftersom man då för första gången lyckades hitta en bakterie, Chlamydiophila som orsak till stora och allvarliga utbrott av ögoninfektioner. Dessa ögoninfektioner utgör idag ett av de största hälso- och välfärdproblemen hos ren. Under 2018 har flera renägare rapporterat förekomst av ögoninfektioner, däremot inga riktigt stora sjukdomsutbrott.

Utfodringsrelaterade sjukdomar hos ren

Utöver ovan beskrivna infektionssjukdomar är olika utfodringsrelaterade sjukdomar ett stort problem när renen pga. låsta vinterbeten ska vänja sig till ett helt nytt foder. För mycket pellets eller för kort tillvänjning orsakar inte sällan problem med diarré och s.k. skvalpmage (våmacidos). Ett för cellulosarikt ensilage kan orsaka inpackningar i bladmage och löpmage. Det finns också farhågor att mögeltoxiner från dåligt foder kan ligga bakom en sjukdom hos ren som kallas ”blöt buk”. En sjukdom som inte sällan leder till döden. Det är viktigt att man som renägare är extremt noggrann när man börjar utfodra renar i hägn. Det är alltid en fördel om utfodring kan ske på naturbete istället för i hägn där risken för smittspridning är stor.

Chronic Wasting Disease

Hälsokontroll ren samarbetar även med SSR och de olika myndigheterna för att informera om den s.k. avmagringssjukan (Chronic Wasting Disease) som har upptäckts hos vildrenar i Norge.

Hälsokontrollens framtid

Det har under året diskuterats hur branschen ska kunna bidra till Renhälsokontrollen. Då Jordbruksverket har villkorat framtida medel med att branschen måste bidra ekonomiskt, innebär det att några medel för renhälsokontroll inte söktes för 2019. Däremot pågår en diskussion mellan SSR, SLU i Umeå och Gård & Djurhälsan om hur hälsokontroll av ren ska kunna fortsätta att utvecklas i framtiden från och med år 2020.